

Bosmans' halve biografie van Romme: een boek met onopgeloste raadsels

J. C. H. BLOM

C. P. M. (Carl) Romme (1896-1980) was van 1946 tot 1961 voorzitter van de fractie van de Katholieke Volks Partij in de Tweede Kamer. Als zodanig was hij ruim vijftien jaar een sleutelfiguur in de Nederlandse politiek. Alleen daarom al verdient hij een biografie, wellicht zelfs een zeer uitvoerige. Het eerste deel van die biografie, over de periode 1896-1946, ligt thans voor ons 1. Een samenvattend oordeel over dit kloeke boekwerk (560 bladzijden) is gemakkelijk te geven. De auteur, J. Bosmans, was als kenner van de moderne politieke geschiedenis van Nederland en van de katholieke zuil bij uitstek de geschikte man om deze biografie te schrijven. Hij voldeed met dit eerste deel aan de verwachtingen. Volhardend en systematisch raadpleegde hij vele, zeer uiteenlopende archieven en gedrukte bronnen, voerde hij gesprekken met naaste verwanten en bekenden van Romme, en werkte hij zich met behulp van literatuur in allerlei specialistische onderwerpen in. Vervolgens ordende en presenteerde hij de gegevens op heldere en leesbare wijze in een gelukkige combinatie van thematische en chronologische hoofdstukken en paragrafen. Daarbij staat, op de eerste hoofdstukken over de jeugd na, Rommes publieke leven centraal. Maar voortdurend verschaft Bosmans zo veel gegevens over het particuliere leven van Romme en zijn echtgenote A. M. (Ton) Wiegman, dat de lezer heel wat meer te weten komt dan alleen dat publieke leven. De auteur is in hoge mate geslaagd in zijn bedoeling een 'kritisch en meer begrijpend dan beoordelend' beeld van zijn hoofdfiguur te geven (11). De in de pers uitgesproken hoop, dat Bosmans verder een gezond, rustig en voorzichtig leven zal leiden, zodat ook deel twee werkelijk zal kunnen verschijnen onderschrijf ik graag. Alle hierna te maken opmerkingen moeten in het licht van dit positieve samenvattend oordeel gezien worden en zijn daaraan ook ondergeschikt.

Wie zich aan een kritische recensie van dit eerste deel wil wagen, stuit overigens wel direct op een preliminaire vraag: hoe bespreekt men eigenlijk een halve biografie? Kan een oordeel wel geveld worden vóór de beschrijving van het leven is voltooid? Dan pas immers zal duidelijk worden hoe relevant de afzonderlijke passages zijn, welke de betekenis is van allerlei verschaft informatie, hoe precies allerlei fasen in het leven van de geportretteerde passen. Of hij dat nu wil of niet, de recensent zal bovendien steeds in zijn achterhoofd hebben wat hij van de hoofdfiguur in de nog niet behandelde periode weet of meent te weten, zonder dat de biograaf op dat punt corrigerend heeft kunnen optreden. Deze recensie wordt dan ook onder voorbehoud geschreven. Wie weet worden alle bedenkingen in het volgende deel weerlegd en worden alle verlangens daarin vervuld.

Dit gezegd zijnde, is er toch aanleiding enkele kritische vragen op te werpen. Allereerst met betrekking tot de omvang. Is Rommes leven tot 1946, dus vóór hij genoemde sleutelpositie ging innemen, wel van zoveel belang, dat een gedrukte tekst (zonder noten en aanhangsel) van ongeveer 500 bladzijden gerechtvaardigd is? Hoe dik moet deel twee dan wel niet worden? Bosmans eigen uitleg bevredigt niet helemaal. Hij poneert, dat het realistisch is er van uit te gaan dat er voorlopig wel geen tweede op even uitgebreid bronnenonderzoek gebaseerde biografie van Romme zal verschijnen. Daaruit leidt hij af, dat hij zich niet tot een louter interpretatieve biografie mocht beperken, maar het levensverhaal zo volledig mogelijk moest vertellen (15). Het eerste lijkt mij juist, maar het tweede betwistbaar. Het gevaar van een thematische en chronologische encyclopedie van Romme ligt dan op de loer. Bosmans is daaraan ook niet

1 J. Bosmans, *Romme. Biografie 1896-1946* (Utrecht, 1991).

BMGN, 108 (1993) afl. 2, 239-244

helemaal ontkomen, temeer omdat hij zich van wat uitvoeriger interpretatieve beschouwingen nagenoeg heeft onthouden.

Het geordende verhaal van Rommes leven en politiek optreden domineert volledig. De omvang van de beschikbare bronnen lijkt in hoge mate ook de omvang van de passages in het boek te bepalen. Zekere onevenwichtigheden zijn zo niet vermeden. Het meest in het oog springend is de, in dit verband al vaker in recensies genoemde, zaak van Louisegroeve. Dit was weliswaar een zaak die Rommes faam als advocaat vestigde, maar of dat 17 bladzijden tekst (94-111) waard is blijft de vraag. Zeker als men vaststelt, dat de toch intrigerende vraag waarom Romme na de val van het vierde kabinet-Colijn niet als minister in het kabinet-De Geer optrad slechts één alinea krijgt toebedeeld (345). Het beroemde artikel in de *Volkskrant* 'Week der Schande', dat kort voorde verkiezingen van 1946 verscheen, wordt in de behandeling van de verkiezingscampagne zelfs helemaal niet genoemd! Ook de uitvoerige aandacht voorde periode van de Duitse bezetting, waarin eigenlijk niet veel van importantie voorviel, (76 bladzijden plus de epiloog over de nasleep van 24 bladzijden; respectievelijk 355-430 en 469-493) valt op naast de 95 bladzijden over Rommes tweejarig ministerschap (259-353), toch verreweg het belangrijkste onderwerp van dit hele eerste deel.

Belangrijker dan de omvang lijkt mij de al genoemde opvallende terughoudendheid in interpretatie en analyse. In dit opzicht valt het boek mij bij nadere overweging zelfs uitdrukkelijk tegen. Terwijl hij een overmaat aan gegevens verschaft, laat Bosmans de lezer in heel wat gevallen zitten met de vragen die zij oproepen. Ik althans zou bij allerlei kwesties Bosmans analyse hebben verwelkomd. Hij immers kent het materiaal op zijn duimpje, hij kan ons vertellen waarnaar hij eventueel vergeefs zocht, hij is de deskundige bij uitstek, wiens afgewogen oordeel verhelderend had kunnen werken. Nu moet ik zelf maar aanmodderen bij die soms zeer intrigerende problemen die zich voordoen.

Zo zou ik Bosmans nadere analyse van Rommes ministerschap op prijs hebben gesteld. Rommes ministerieel handelen wordt naar het lijkt zorgvuldig en evenwichtig uiteengezet. Maar wat dit nu betekende voor de sociale verhoudingen in Nederland, voor de verhoudingen tussen de politieke partijen en voor de gang van zaken op het departement, is niet zomaar duidelijk. Bosmans lijkt kritisch gestemd over de manier waarop Romme wordt behandeld in de belangrijkste studie over het werklozenbeleid tot nu toe, namelijk de dissertatie van P. de Rooy². Maar Bosmans laat het bij een paar zeer korte opmerkingen (268,269 en 300) en legt niet uit waar de schoen zijns inziens nu precies wringt. Een zaak die toentertijd nogal wat discussie oproep, namelijk die van de gedwongen tewerkstelling van werklozen in Duitsland, wordt vrij achteloos genoemd (304). Daarentegen krijgt Rommes optreden op het terrein van de volksgezondheid (een verwaarloosd terrein tot nu toe volgens Bosmans) een hele paragraaf van zes bladzijden (275-280). Is dat een weerspiegeling van de relatieve betekenis van deze beide zaken? Ik kan het nauwelijks geloven.

Een analytische waardering van het ministerschap als geheel ontbreekt. En toch is dat een boeiend probleem. Ik duidde er al even op. Romme speelde een belangrijke rol bij de val van Colijn. Dat staat buiten kijf. Maar welke positieve resultaten waren er nu? Wat beleid en wetgeving betreft lijken er weinig successen te melden, zoals ook Bosmans op een wat merkwaardige plaats terzijde meldt (271). En Romme zou nooit meer minister worden. Was dat louter toeval? Bijvoorbeeld omdat de SDAP in 1939 'natuurlijk' de portefeuille van sociale zaken opeiste (345)? Maar waarom eiste de RK.SP zelf eigenlijk niet 'natuurlijk' deze

2 P. de Rooy, *Werklozenzorg en werkloosheidsbestrijding 1917-1940. Landelijk en Amsterdams beleid* (Amsterdam, 1979).

portefeuille op? Het was toch partijgenoot Romme, die juist in die positie zo wezenlijk aan de breuk in het kabinet-Colijn had bijgedragen. En hadden de sociaal-democraten nu werkelijk zoveel te eisen in die formatie van 1939? En was Romme in en na 1946 nu werkelijk onmisbaar als fractieleider, zoals dikwijls gesuggereerd? Of had het misschien iets te maken met het toch ook niet in alle opzichten tactvolle optreden van Romme (en Goseling)? Was het ministerschap Romme wellicht niet meegevallen? Helaas gaat Bosmans op dit soort vragen niet in.

Vragen houd ik ook bij Rommes politieke en sociale opvattingen en de grondslagen daarvan. Tot nu toe gold Romme als één van de vooraanstaande sociaal-progressieve denkers in katholieke kring, die niet toevallig of ten onrechte in Tilburg eerst tot lector en later tot buitengewoon hoogleraar werd benoemd. Bornewasser noemt hem in zijn geschiedenis van de Tilburgse hogeschool nog 'getalenteerd'³. Uit Bosmans relaas valt echter voornamelijk op te maken, dat Rommes denken al met al weinig oorspronkelijk en erg schematisch was. Het getuigde eerder van talent voor een bepaald soort retorica (hij was populair bij de studenten, wellicht juist omdat hij zekerheden etaleerde) dan van intellectuele diepgang of kritische zin (225-243). Dat is op zich zelfverhelderend, en als *debunking* zonder meer zinvol. Maar het roept ook om de beantwoording van de vraag hoe die denkbeelden dan precies te plaatsen. Ik zou graag een deel van de huidige gedetailleerde informatie hebben ingeruild vooreen heldere uiteenzetting van 'het' katholieke sociale en politieke denken tijdens het interbellum (en de variaties en strijdpunten daarin), zodat Rommes positie in dat veld expliciet kon worden aangegeven. Dat zou vermoedelijk ook nog duidelijker dan nu Rommes positie ten opzichte van het fascisme hebben gemarkeerd. Bosmans laat overigens heel goed zien, dat Romme geen fascist was (205).

Het hele verhaal maakt op mij de indruk, dat Romme een sterke neiging had zich te oriënteren op betrekkelijk eenvoudige blauwdrukken en die tot in eigen gevoel nogal onaantastbare uitgangspunten (*principes*) te maken. In de politieke praktijk kon dat propagandistisch vaak het nodige opleveren, maar door de veronachtzaming van de weerbarstige werkelijkheid, waarmee het gepaard ging, belemmerde het politieke successen. Dat zou wellicht verklaren waarom Rommes aandachttrekkend optreden in de Amsterdamse gemeenteraad zo weinig concreets opleverde (de minderheidspositie van de katholieken in die raad lijkt mij onvoldoende argument) en het ministerschap al met al geen succes was. Vooruitlopend op wat nog komt lijkt ook Rommes opereren en falen in de Indonesische kwestie zo min of meer te verklaren. Waarschijnlijk kan Bosmans precies uitleggen hoe dit zit (en waarom dit niet deugt?). Maar hij doet dit niet. De oplettende lezer moet het doen met een zijdelingse opmerking op bladzijde 25. Daar bespreekt Bosmans een lichte vorm van claustrofobie, die zich al bij de jonge Romme voordeed. Deze uitte zich onder meer in slapen met een bedlampje, een voorkeur om de eigen gang te gaan (geen clubmens), en een passie voor berg wandelen (een wijde blik). In dat verband merkt Bosmans op:

Ligt hier soms ook de verklaring dat hij straks, eenmaal in de politiek, zich meer als ideoloog gaat gedragen die weidse vergezichten op de ideale samenleving opent en daaraan steeds krampachtig vasthoudt zonder zich al te zeer te bekommeren om de kleine details op de weg erheen?

En daar blijft het bij.

In Rommes leven is verder zijn verstandhouding tot de sociaal-democratie een belangrijk thema. De jaren van zijn fractieleiderschap in de Tweede Kamer staan grotendeels in het teken

3 H. Bornewasser, *Katholieke Hogeschool Tilburg, I, 1927-1954. Economie-ethiek-maatschappij* (Baarn, 1978).

van de rooms-rode coalitie. En ook in dit eerste deel is veel over Romme en de sociaal-democratie te vinden: bij de uitvoerige behandeling van Romme als gemeenteraadslid van Amsterdam (1921-1937) is het een (anti-)rode draad; tijdens het ministerschap is het veelvuldig aan de orde; en ook in en direct na de bezetting komt het ter sprake. Maar steeds gaat het daarbij om heel concrete verhalen van gebeurtenissen op zeer bepaalde momenten en onder specifieke omstandigheden. Nergens heb ik een uitvoeriger beschouwing aangetroffen, waarin Bosmans even afstand neemt van de gebeurtenissen en de lezer zijn interpretatie geeft, zijn analyse voorlegt of de betekenis in wat ruimer verband schetst. Zo ligt in mijn ogen op deel twee de hypothese van het raadsel hoe de Romme van deel één—eerder de antipode dan de bondgenoot van de sociaal-democraten—in deel twee één van de belangrijke regisseurs van de rooms-rode coalitie kan worden. Zelfs als Bosmans dat in deel twee allemaal keurig zal uitleggen, dan nog vind ik het jammer dat hij dit als raadsel in dit eerste deel heeft laten zitten.

Een raadsel, en wel het allergrootste van dit boek, blijven ook de persoonlijkheid van Carl Romme en diens drijfveren. Gold Romme op basis van zijn rol als fractieleider van de KVP al enigszins als moeilijk grijpbaar, lezing van dit eerste deel van zijn biografie heeft hem niet naderbij gebracht. Integendeel, er is een aantal moeilijk te verzoenen elementen aan te treffen. In zijn 'Verantwoording' zet Bosmans uiteen dat hij geen *psycho-biography* beoogde te schrijven (dat lijkt verstandig voor een daarin niet geschoold historicus), maar toch ook de speurtocht naar de 'binnenkant' niet heeft nagelaten (15-17). Gelukkig maar, want deze speurtocht leverde een reeks zeer boeiende gegevens op over Romme zelf en niet minder over zijn echtgenote. Opnieuw echter heeft Bosmans elke wat uitvoeriger beschouwing achterwege gelaten en daarmee de lezer zijn interpreterend oordeel over de persoonlijkheid van zijn 'held' onthouden. Het argument dat de bronnen al met al toch onvoldoende opleveren om 'volledig vat' te krijgen op 'Rommes ware aard' (17) overtuigt mij juist door de grote hoeveelheid gegevens niet, Bosmans beroep op Romein ten spijt. Dat wil niet zeggen, dat ik denk dat een biograaf ooit iemands 'ware aard' volledig zou kunnen peilen. Maar dat ontslaat hem niet van de plicht met zijn doordachte interpretatie op de proppen te komen.

Wat was Romme voor een man? Wat bracht hem er toe de carrière te volgen die hij volgde? Meer concreet wat trok hem in c. q. wat dreef hem tot de politiek? Waar stond hij precies in het spanningsveld tussen kennelijke religieuze en sociale roeping enerzijds en zijn nadrukkelijk beleden liefde voor zijn vrouw en zijn gezin anderzijds? In het verhaal over Rommes jeugd, schooljaren en studententijd vindt men nauwelijks aanknopingspunten. De indruk is er een van een betrekkelijk oppervlakkige en luchtig levende jongen, die in zijn studentenjaren een zekere ontplooiing vindt in amateurtoneel en sociëteitsleven (hij was praeses van de sociëteit van het Amsterdamse studentencorps). Daarbij speelde zijn katholieke achtergrond (zijn ouders behoorden tot de tot nieuw aanzien gekomen katholieke families in Amsterdam) maar een marginale rol. Toch blijkt hij al vroeg in zijn werkzame leven, wanneer hij via een advocatenkantoor betrokken is bij de organisaties van RK werkgevers, een vurig aanhanger van de katholieke sociale leer te zijn geworden (59-62). Veel van die werkgevers lopen bepaald minder warm voor dat ideaal.

Deze plotselinge 'bekering' schrijft Bosmans zonder veel toelichting op het conto van L. G. Kortenhorst, met wie Romme op dat zelfde kantoor had kennis gemaakt (59). Op zichzelf is dat wel denkbaar. Kortenhorst, die iets ouder was dan Romme en in die tijd de officiële secretaris van de Algemene R.K. werkgeversvereniging, behoorde inderdaad tot de aanhangers van de katholiek sociale leer, die sinds het einde van de vorige eeuw opgeld deed. Maar de achteloosheid waarmee dit gegeven verder figureert als bron voor Rommes centrale motivatie, als de herkomst van zijn 'apostolaat' ('Als lekenapostel verloochende Romme zich nooit', schrijft

Bosmans bijvoorbeeld op bladzijde 370) bevredigt niet. Zeker niet omdat het bovendien bij allerlei gelegenheden, steeds heel kort, probleemloos als 'verklaring' wordt aangevoerd, die zelfs een andere diepere drijfveer, de liefde voor zijn vrouw, overstemt: de roeping ging voor (heel duidelijk bijvoorbeeld op bladzijde 134 en 265). Een andere mogelijke verklaring, ambitie, is daarmee impliciet (en een enkele keer expliciet, zoals op bladzijde 134 en 464) uitgesloten.

De betekenis van die herhaaldelijk genoemde grote liefde voor de in haar jeugd klaarblijkelijk zeer aantrekkelijke en gewilde, maar ook nogal ongenaakbare Ton Wiegman (51) blijft zo ook in het duister. De gegevens die Bosmans over haar verschaft zijn bepaald onthullend. Het kon natuurlijk niet Bosmans' taak zijn ook haar psychologisch te karakteriseren, maar wat er staat roept wel erg veel vragen op. Duidelijk is dat Ton het moeilijk heeft gehad in het leven en het daarbij ook haar omgeving niet gemakkelijk maakte. Een moeilijke jeugd, waarin zij na de dood van haar moeder grotendeels door nonnen zonder 'moederlijke koestering' werd opgevoed, bleef kennelijk doorwerken. 'De kilheid van haar jeugd bleef zij uitstralen' schrijft Bosmans en hij zegt dat het bewaren van afstand haar tot een tweede natuur was geworden en dat zij een gesloten karakter had (51). Als ik het goed heb staat het vrij plotselinge vertrek van Romme uit de politiek in 1961 mede in verband met psychische problemen van zijn echtgenote. Een drama dus, dat niet ontlopen kan worden in deze biografie, maar in dit eerste deel nog erg onhelder blijft.

Net als de religieus/apostolaire inspiratie neemt Bosmans Rommes blijvende diepe liefde voor Ton zonder meer aan. Citaten uit of parafrases van (liefdes)brieven adstrueren dat. Maar, zonder de oprechtheid van die brieven en de er in vertolkte gevoelens direct in twijfel te trekken, is het natuurlijk de vraag of men van zulke brieven iets anders mag verwachten, of in die brieven niet ook Romme de retoricus aan het woord is, kortom of zij wel de gehele waarheid bevatten. De relatie met Ton werd bovendien van het begin af aan gecompliceerd door de houding van vader Wiegman, bankier in Amsterdam, die in de jonge Carl nu niet direct iemand zag die zijn dochter het leven kon garanderen, dat zij gewend was (materieel gesproken dan). Bij Romme zou dat, aldus Bosmans, een diepgewortelde behoefte in het leven hebben geroepen het zijn Ton zo goed mogelijk te laten hebben, en een herhaaldelijk optredend schuldgevoel hebben veroorzaakt over zijn ontoereikendheid in dit opzicht (53, 61 en 268). Al even schuldig toont hij zich over zijn veelvuldige uithuizigheid (bijvoorbeeld 446).

Dit alles verdraagt zich lijkt mij maar moeilijk met de keuze van Romme voor een politieke loopbaan, die hem inderdaad steeds van huis houdt en bovendien weinig lucratief is. En dat terwijl een glanzende carrière als advocaat in de jaren twintig voor hem leek weggelegd (meer geld en vermoedelijk meer thuis!) en later de weg naar het gewoon hoogleraarschap evenzeer geplaveid leek (minder lucratief misschien maar toch heel wat minder jachtig dan het politieke leven). Hoe overigens moeten in dit verband Rommes veelvuldige vakanties in zijn eentje worden geplaatst? De een enkele maal aangevoerde motivering, dat hij zijn slechte Engels moest bijspijkeren overtuigt nauwelijks, temeer niet omdat tenminste in één geval tevens sprake is van lange eenzame wandelingen (272-273).

Trouwens, over kilte gesproken: hoe zat dat met Romme zelf? Als (voormalig) amateurtoneelspeler en amateurdichter (Bosmans citeert herhaaldelijk pennevruchten, waarvan het inderdaad maar goed was, dat zij nimmer voor een niet intiem publiek waren bedoeld) lijkt Romme een gevoelig, ook van de huiselijke gezelligheid genietend, mens. Maar ook hij kende in zijn jeugd een moeder, die 'weinig warmte uitstraalde. Gevoelens uitte zij zelden en intieme gesprekken voerde zij nooit' (25). Echt hartelijke meelevendheid spreekt ook niet uit de condoleance van zijn vader bij zijn benoeming tot minister (265). Net als Ton hield Carls vader (eerst rechter en later lid van de Raad van State) niet van de politiek. Hoe ondergering Romme deze 'afwijzing'

door het thuisfront? Zonder dat Bosmans direct verband legt is er enige malen sprake van (dreigende) overspannenheid (52,54 en 63-66 bijvoorbeeld), van twijfel aan eigen kunnen (272 onder meer) en, als ik goed tussen de regels lees (het staat er meen ik nergens met zoveel woorden) eenzaamheid. Als Romme wel thuis is, zelfs als hij gedurende de bezettingstijd vaker thuis is, zit hij voornamelijk op zijn studeerkamer (266 en 404). Al weerde roeping? Of wellicht toch ook een zekere vorm van contactarmoede? Wat betekende die claustrofobie eigenlijk? Over dit soort zaken verneemt de lezer zelden iets, zeker niet in samenvattend-analyserende zin.

Opmerkelijk is, dat Bosmans zoals gezegd van ambitie als verklaring niet wil weten, althans van ambitie in de politiek. Wel zou 'in het diepst van zijn hart' een gewoon hoogleraarschap door Romme zijn geambieerd (256). Maar dat liet hij in 1937 (toen dat zo goed als geregeld leek) toch direct en zonder aarzelen schieten voor het ministerschap. Ook hier is het de bevlogenheid voor en de dienstbaarheid aan de katholieke zaak die de verklaring moet leveren. Waarom dat overigens alleen via de politiek kon wordt niet duidelijk. Was de Tilburgse hogeschool niet bij uitstek een centrum, nee hèt centrum, van katholieke sociale roeping? Kon het apostolaat van daaruit niet evenzeer bedreven worden?

Al met al een groot raadsel, waarbij de suggestie (waarschijnlijk onbedoeld zeer vleidend voor Romme) van de volstrekte dominantie van de roeping niet echt bevreemdigt. Met evenveel recht zou men voor een interpretatie kunnen kiezen waarin juist wel ambitie in combinatie met de aantrekkelijkheid van de politiek centraal staat. Uit het relaas over de Amsterdamse politiek komt zeker geen afkeer van dat bedrijf naar voren. Integendeel, Romme lijkt het wel aardig te vinden. Ook het ministerschap, hoewel misschien niet in alle opzichten succesvol, vervulde hij met verve en energie. Dat dit hem veel van huis hield kan onbewust, behalve als schuldige afwezigheid, misschien ook als een 'oplossing' gevoeld zijn voor de problemen met Ton. Is het immers te gewaagd te veronderstellen, dat de 'killeid' van Ton de situatie thuis iets minder idyllisch maakte dan het ideaal van de oprecht geliefde echtgenote en het harmonisch gezin (door hem zelf in de politiek met zoveel overtuiging aangehangen) het eigenlijk voorschreef? Dat daarbij voor de veelvuldige afwezigheid in de religie wortelende roeping eerder in aanmerking kwam als verontschuldiging dan ambitie hoeft niet direct als huichelarij of onoprechtheid te worden uitgelegd. De spaarzame aanwezigheid thuis kan er zelfs voor alle betrokkenen deste aangenamer door zijn geweest.

Voor alle duidelijkheid: ik beweer niet met stelligheid dat het zo is geweest. En ik wil ook noch de diepgevoelde roeping noch de liefde voor zijn vrouw als zodanig ontkennen. Wat ik probeer te laten zien is, dat Bosmans, door zo overvloedig met gegevens van persoonlijke aard te strooien zonder er een heldere samenhangende karakterschets aan te verbinden, het raadsel Romme alleen maar groter heeft gemaakt en de lezer aan het speculeren zet. Juist hij, ook in dit opzicht de kenner bij uitstek, had een expliciete en wat uitvoeriger karakterschets moeten geven van 'zijn' Romme. Dit had heel goed gekund ook zonder toch een *psycho-biography* te schrijven.

Zo luidt mijn slotsom dat, onder handhaving van mijn positief totaaloordeel, bij nader inzien Bosmans' halve biografie zowel teveel als vooral te weinig geeft. Daarom eindig ik dit recensieartikel met een beroep op Bosmans, wellicht zelfs een uitdaging aan zijn adres, om zijn deel twee op zijn minst te beëindigen met een epiloog, waarin hij alle raadsels in deel één opgeroepen oplost. Want een epiloog schrijven kan hij, dat bewijst de epiloog van dit eerste deel: een meesterstukje.

Het Romme-complex

J. BOSMANS

De Romme-biografie heeft niet te klagen over belangstelling. Meteen al bij verschijnen in oktober 1991 hebben de media er ruim aandacht aan besteed en inmiddels zijn ook de eerste besprekingen in de vaktijdschriften verschenen. De waardering loopt uiteen van gereserveerd tot positief. Bij zoveel recensenten ligt dat ook voor de hand. In de beoordeling overheerst evenwel, zodra omvang en aard van de biografie ter sprake komen, de kritische noot. Bij Blom en Henrichs is dit niet anders. Ik zal mij hier dan ook tot deze twee aspecten beperken.

Henrichs noemt de redenen, die ik in de 'Verantwoording' heb gegeven om Rommes levensverhaal zo volledig mogelijk te vertellen, respectabel, terwijl Blom de argumenten betwistbaar acht. De biografie is hem hier en daar teveel een encyclopedie geworden en hij vraagt zich af, hoe dik het tweede deel wel niet zal worden, als Romme in zijn rol van voorzitter van de KVP-fractie in de Tweede Kamer moet worden beschreven. Blom schijnt als premisse te hanteren dat alleen zaken van importantie het vermelden waard zijn. Daar is wel iets voor te zeggen, maar het probleem is natuurlijk vast te stellen wat dan precies 'zaken van importantie' zijn. Als intenties niet vertaald zijn in concrete daden en als daden niet hebben geleid tot tastbare resultaten, betekent dat dan dat die intenties en daden minder de moeite waard zijn om gekend te worden? Op die manier zou een biografie toch snel verworden tot heldenverering.

Wat voor mij het biografische genre juist zo aantrekkelijk maakt, is de uitdaging te achterhalen hoe een mens is gekomen tot het uiterlijk waarneembare gedrag. Daarbij gaat het mij in eerste instantie niet om dat gedrag zelf, hoewel dat in een levensverhaal vanzelfsprekend wel verteld moet worden, maar om de opvattingen, de overwegingen en de (innerlijke) drijfveren die tot dat gedrag hebben geleid. Opvattingen en overwegingen zijn meestal wel te achterhalen, mits er voldoende (schriftelijke en mondelinge) bronnen beschikbaar zijn, wat in het geval van Romme voor de meeste fasen van zijn leven opgaat; bij de drijfveren ligt dat aanzienlijk moeilijker, omdat die voor een belangrijk deel zijn opgeslagen in dat vaak ongrijpbare domein van het onbewuste. Voor wie dit uitgangspunt kiest, is de vormende periode van de gebiografeerde natuurlijk de meest belangrijke. Hier schuilt een voornamelijk reden voor de uitvoerigheid van het eerste deel, waarin het levensverhaal afbreekt op het moment dat Romme bijna 50 jaar is en de start maakt met de functie van fractievoorzitter, waarmee in de beeldvorming tot nu toe zijn betekenis het meeste is verbonden. Toen ik begon te schrijven aan het eerste deel, was het onderzoek voor de gehele biografie voltooid en kon ik dus Rommes totale leven overzien. Welnu, in deel twee zal duidelijk worden dat in mijn benadering van het biografische genre de Romme van na 1946 aanzienlijk minder interessant is; dat deel behoeft daarom in beginsel niet zo omvangrijk te worden.

Leidmotief in Rommes publieke optreden is vanaf het vroegste begin de overtuiging dat de ideale samenleving er een is op corporatieve leest en dat zo'n samenleving maakbaar is. Deze overtuiging begint Romme ten tijde van zijn werkzaamheid bij de katholieke werkgevers in de vroege jaren twintig te ontwikkelen; hij onderbouwt haar 'theoretisch' als lector en hoogleraar te Tilburg en later tijdens de bezettingsjaren in de afzondering van zijn studeerkamer in Overveen, terwijl hij als gemeenteraadslid in Amsterdam en als minister van Sociale Zaken volop de gelegenheid heeft haar aan de praktijk te toetsen. Hoewel hij in de politiek keer op keer stuit op de grenzen van het mogelijke, groeit hij in de rol van de theoreticus die zich weinig gelegen laat liggen aan de weerbarstigheid van het dagelijkse leven. Als Romme in 1946 aantreedt als fractieleider, is zijn concept van de ideale samenleving compleet. Hij heeft dat